

Quickscan Conventionele Explosieven

Ter plaatse van een aantal percelen aan de van Sminiawei te
Âldtsjerk

Definitief

Opdrachtgever:
Stichting Âldtsjerk Foarút
Freuleleane 13
9064 KT Âldtsjerk

Grontmij Nederland B.V.
Groningen, 26 november 2015

Verantwoording

Titel : Quicksan Conventionele Explosieven
Subtitel : Ter plaatse van een aantal percelen aan de van Sminiawei te
Âldtsjerk
Projectnummer : 304331
Referentienummer : 304331
Revisie : 0
Datum : 26 november 2015

Auteur(s) : A. Heslinga
Gecontroleerd door : M. Bosloper
Paraaf gecontroleerd :
Goedgekeurd door : J. P. J. J. Theeuwen
Paraaf goedgekeurd :
Contact : Grontmij Nederland B.V.
Rozenburglaan 11
9727 DL Groningen
Postbus 7057
9701 JB Groningen
T +31 88 811 66 00
www.grontmij.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
1.1	Algemeen.....	4
1.2	Leeswijzer	4
1.3	Kwaliteit.....	4
2	Quickscan	5
2.1	Algemeen.....	5
2.2	Literatuur en archiefonderzoek	5
2.3	Resultaten literatuur- en archiefonderzoek.....	6
3	Evaluatie en aanbevelingen.....	8

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de stichting Âldtsjerk Foarút heeft Grontmij Nederland B.V. een quickscan uitgevoerd naar de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven ter plaatse van een aantal weilanden aan de van Sminiawei te Âldtsjerk.

Doel van deze quickscan is vast te stellen of in het werkgebied handelingen hebben plaatsgevonden die hebben kunnen leiden tot de aanwezigheid van ongesprongen conventionele explosieven (OCE). Op basis van die informatie kan bepaald worden of de locatie (on-)verdacht is alsmede de noodzaak tot het verrichten van een volledig historisch vooronderzoek (cf. WSCS-OCE 'Probleeminventarisatie' en 'Probleemanalyse').

1.2 Leeswijzer

In het voorliggende rapport komen de volgende aspecten aan de orde:

- de resultaten van het vooronderzoek (hoofdstuk 2);
- de resultaten en de interpretatie (hoofdstuk 3);
- een evaluatie van de onderzoeksresultaten, toetsing van de gekozen onderzoekshypothese en conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 4).

De bijbehorende tekeningen, boorprofielen en analysecertificaten zijn als bijlage opgenomen.

1.3 Kwaliteit

De quickscan, behandeld in deze rapportage, is op zorgvuldige wijze uitgevoerd volgens algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. De quickscan is niet volgens de beoordelingsrichtlijn "Opsporen Conventionele Explosieven" WSCS-OCE uitgevoerd. Een quickscan is gebaseerd op een (relatief) beperkt archiefonderzoek. Zodoende blijft het mogelijk dat relevante informatie niet wordt achterhaald. Grontmij Nederland B.V. is niet aansprakelijk voor enige schade die mogelijk voortvloeit uit het gebruik van haar onderzoeksresultaten.

2 Quicksan

2.1 Algemeen

De mogelijke aanwezigheid van explosieven in de ondergrond houdt over het algemeen in Nederland verband met de Tweede Wereldoorlog. Handelingen die leidden tot niet gesprongen conventionele explosieven in de bodem betroffen bijvoorbeeld bombardementen, beschietingen vanuit de lucht, gevechten tijdens de begin- en eindfase van de Tweede Wereldoorlog, dumping van munitie en het verdedigen van gebieden met mijnevelden, e.d.

Bij een quickscan wordt een beperkte hoeveelheid historische gegevens verzameld. Scope van het onderzoeksgebied is daarbij de positie van de feitelijke ingreep en een (arbitraire) marge van circa 500 meter daaromheen. De genoemde marge houdt rekening met het feit dat niet alle historische informatie plaatsaccuraat is.

2.2 Literatuur en archiefonderzoek

Voor de quickscan zijn de volgende archiefinstellingen en literatuur geraadpleegd:

Vliegtuigcrashes:

- Texlaweb (airwar.texlaweb.nl);
- Verlies register studiegroep luchtoorlog (<http://verliesregister.studiegroepluchtoorlog.nl>)
- Verliesregister 1939-1945, Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog (min. v. Defensie).

Regionale oorlogsgeschiedenis

- <http://www.go2war2.nl/artikel/1135/Bevrijding-van-Oost--en-Noord-Nederland.htm?page=21>: beschrijving van bevrijdingshandelingen, routes;
- <http://www.cmo.nl/erfgoed-vob/index.php/aardrijkskunde/oorlog-in-friesland>
- <http://www.geschiedenisdc.nl/index.php/1-de-bezetting>
- <http://henkvandijken.herdenking.nl/frieslandbevrijding.html>
- <http://www.beobom.nl/ruimingskaart/>
- Gemeentearchief van de gemeente Tytsjerksteradiel (Dhr. S. de Beer)
- Archief van de provincie Fryslân (www.friesarchiefnet.nl / www.tresoar.nl)

Publieke archieven

- Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD); in het digitale zoekstelsel is gezocht naar voor OCE's relevante informatie. Deze is niet aangetroffen;

Het onderstaande overzicht is opgemaakt aan hand van de genoemde bronnen.

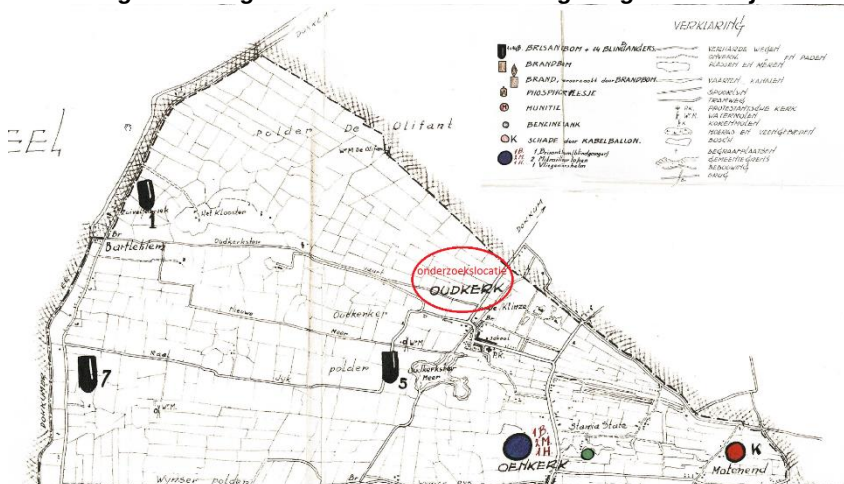
In de literatuur zijn geen aanwijzingen gevonden voor oorlogshandelingen in de nabijheid van het onderzoeksgebied; de opmars van de Duitsers ging in de regio zonder gevechtshandelingen. In de omgeving van Âldtsjerk hebben voor zover is gebleken geen gevechten plaats gevonden.

Volgens literatuur gingen aanvliegeroutes van de geallieerde vliegtuigen over het noordelijke deel van de provincie Friesland richting Duitsland (zie afbeelding 2.1).

Map of West-Europe showing Allied air targets and RCAF group headquarters locations in 1945. The map includes the British Isles, France, the Low Countries, Germany, and Denmark. Key locations marked include London, Paris, Brussels, Frankfurt, Berlin, and Hamburg. Dashed lines indicate flight routes and distances. A scale bar at the bottom right shows distances up to 240 km. A legend at the bottom explains the symbols used.

Geallieerde luchtdoelen in West-Europa
 ★ Concentraties van uuaal bommenwerpers
 ● R.A.F. groepshoofdkwartieren

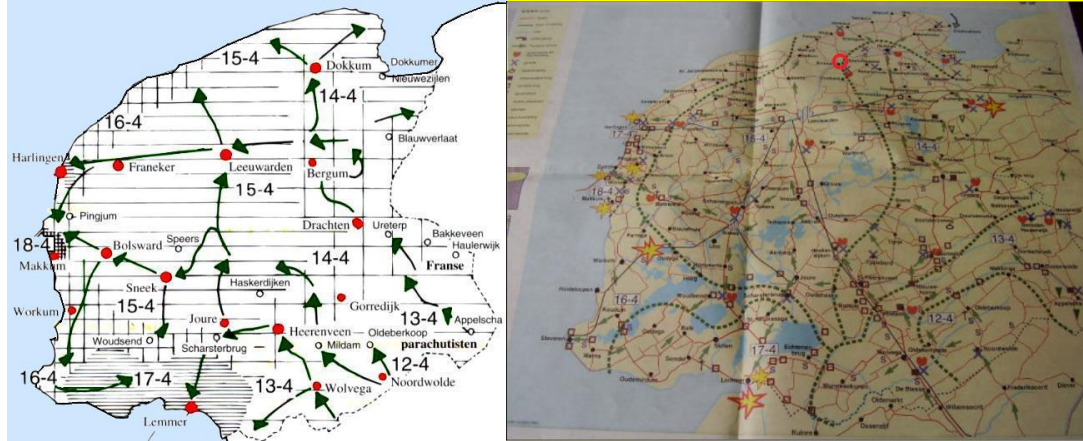
Afbeelding 2.2: Neergekomen bommen in de omgeving van Âldtsjerk

Bevrijdingsdagen

Volgens de kaart heeft tijdens de bevrijdingsdagen ten noorden van Âldtsjerk een gevechtshandeling plaatsgevonden en ligt Âldtsjerk op de positie waar de opmars van de Canadezen langs ging (zie afbeelding 2.3). Uit de beschikbare literatuur blijkt dat dit naar alle waarschijnlijkheid een incident betrof noordwestelijk van de Stijnendaam. Een (ingekort) verslag van dit incident is vermeld onder citaat 2.1.

Afbeelding 2.3: Bevrijdingsroute van de geallieerden

2.1 : Citaat incident Stijnendaam (Readtsjerk)

...

Neuteboom en zijn maat weten te ontkomen door Akkerwoude en Rinsumageest naar het Geastmer Fjild waar ze zich verschuilen in de boerderij van Jan Keulen. Bij café Het Oude Tolhuis van Melle Jellema op Steenendam, de splitsing van de wegen naar Âldtsjerk, Burdaard en Rinsumageest, hoort de BS-groep waar Neuteboom en zijn maat zich hebben verschanst. De boerderij van Keulen ligt een paar honderd meter ten noordwesten van het café. De groep gaat er op af en sommeert de twee in de boerderij zich over te geven.

Die zijn dat niet van plan. Pas als er hulp komt van Canadezen komt Neuteboom naar buiten. Hij doet alsof hij zich wil overgeven. Bauke Lyklema van de sabotagegroep wil hem ontwapenen. Neuteboom laat hem dichterbij komen en gooit dan onverwacht een handgranaat naar Lyklema, die dodelijk wordt getroffen. Neuteboom wordt meteen neergeschoten. De Duitser laat zich daarna nog niet zien. De Canadezen schieten de boerderij in brand. Tien koeien en het jongvee komen in de vlammen om. Later vinden de mannen het verkoelde lijk van de Duitser in de schuur.

...

3 Evaluatie en aanbevelingen

De quickscan heeft aanwijzingen opgeleverd dat op circa 500 meter van het onderzoeksgebied sprake is geweest van oorlogshandelingen.

Ten westen van het Âldtsjerkmeer zijn tijdens de oorlogsjaren 5 brisantbommen neergekomen. Op de tekening zijn deze brisantbommen niet gemarkeerd als 'blindganger', dit enkele feit geeft echter geen garantie dat geen blindgangers daarbij aanwezig waren of over het hoofd zijn gezien. De locatie ligt dermate ver van de voorgenomen ontgraving dat het niet aannemelijk is dat deze eventuele verdenking raakt aan de projectlocatie.

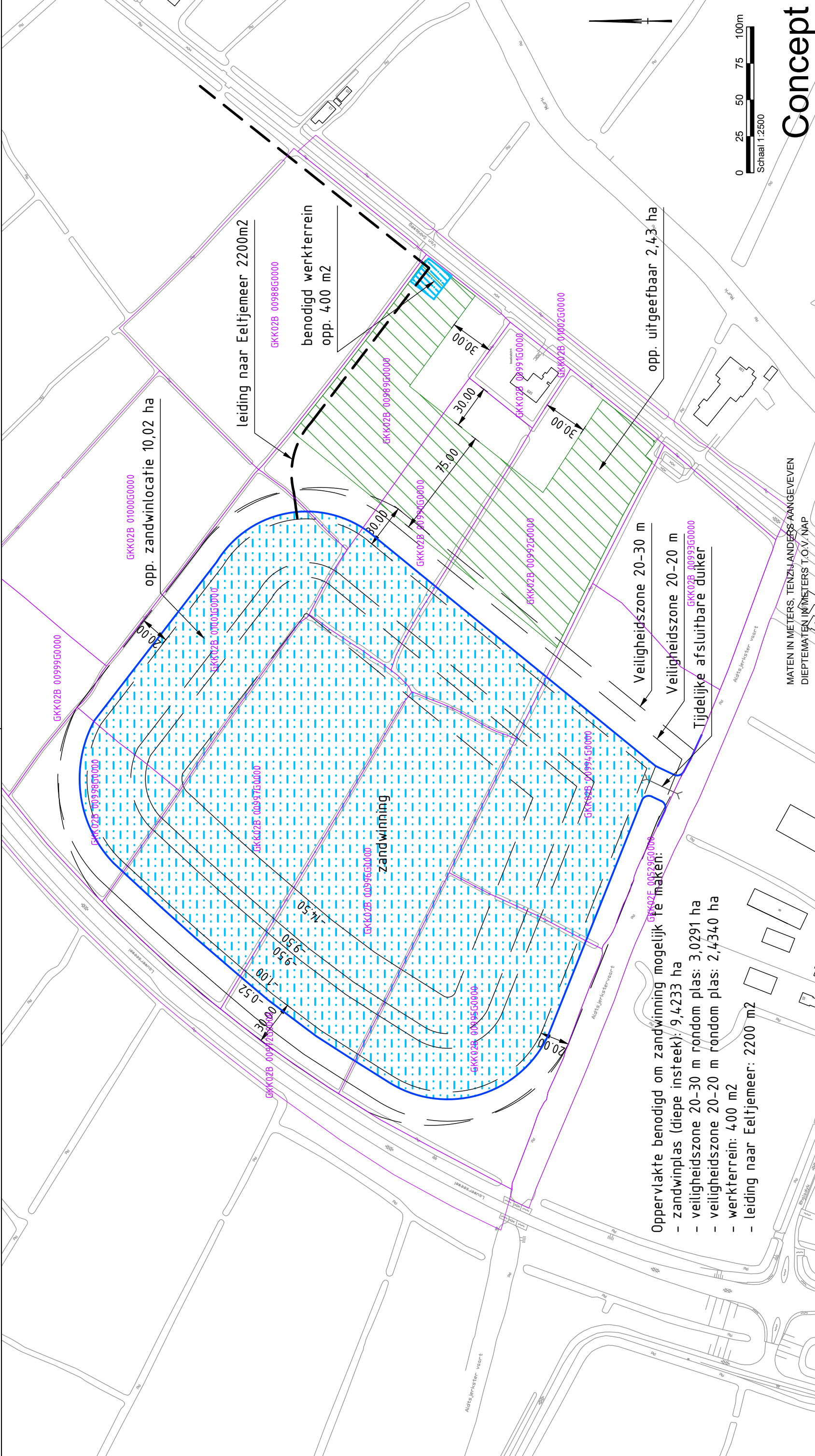
Volgens historisch kaartmateriaal lag Âldtsjerk in 1945 op de route van de Canadese opmars en heeft er ter hoogte van Stiennendaam een gevecht plaats gevonden.

Omdat het doel van deze quickscan is om vast te stellen of sprake kan zijn van OCE ten gevolge van oorlogshandelingen is aan die doelstelling voldaan: er zijn voor zover redelijkerwijs kan worden nagegaan geen gevechtshandelingen geweest (ter plaatse of nabij het projectgebied) die maken dat het gebied verdacht is. Hoewel nooit kan worden uitgesloten dat OCE aanwezig zijn, is het gebied in gelijke mate verdacht als een willekeurige andere onverdachte positie in Nederland. Er is voor het project dan ook geen bijzonder risico te onderkennen. Neveneffect van het onderzoek is dat een beeld is ontstaan van de verwachting voor ongesprongen explosieven in het gebied:

- Er was geen strategisch doel ter plaatse van de projectlocatie waarop gevechtshandelingen zich logischerwijs zouden richten;
- De gemeente Tytsjerksteradiel heeft aangegeven geen informatie te hebben met betrekking tot de aanwezigheid van OCE ter plaatse;
- De kans op de aanwezigheid van restmunitie in het tracé wordt op basis van de verkregen informatie niet groter geschat dan op een willekeurige andere plaats in Nederland.

Dit vormt motivatie om aan te bevelen af te zien van het uitvoeren van een vooronderzoek conform WSCS-OCE, zoals dit ook benoemd is in de handreiking conventionele explosieven Rijks-waterstaat 12-2007.

Bijlage 1: Onderzoekslocatie

Concept

www.grontmij.nl

© Grontmij Nederland B.V. Alle rechten voorbehouden

Aldtsjerk Foarút
Project
Zandwinning Aldtsjerk
Onderdeel
situatie inrichting

Tekeningnummer	Rev.	Bestandsnaam	Formaat	Schaal	Blad	Aantal
-		Zandwinning Aldtsjerk-v3.dwg	A3-L (ISO)	1:2500	-	-
Kantoor	Projectnummer	Besteknummer	Datum van uitgave	Get.	Gez.	Acc.
GRONINGEN	304331	-	3-11-2015	ME	-	-

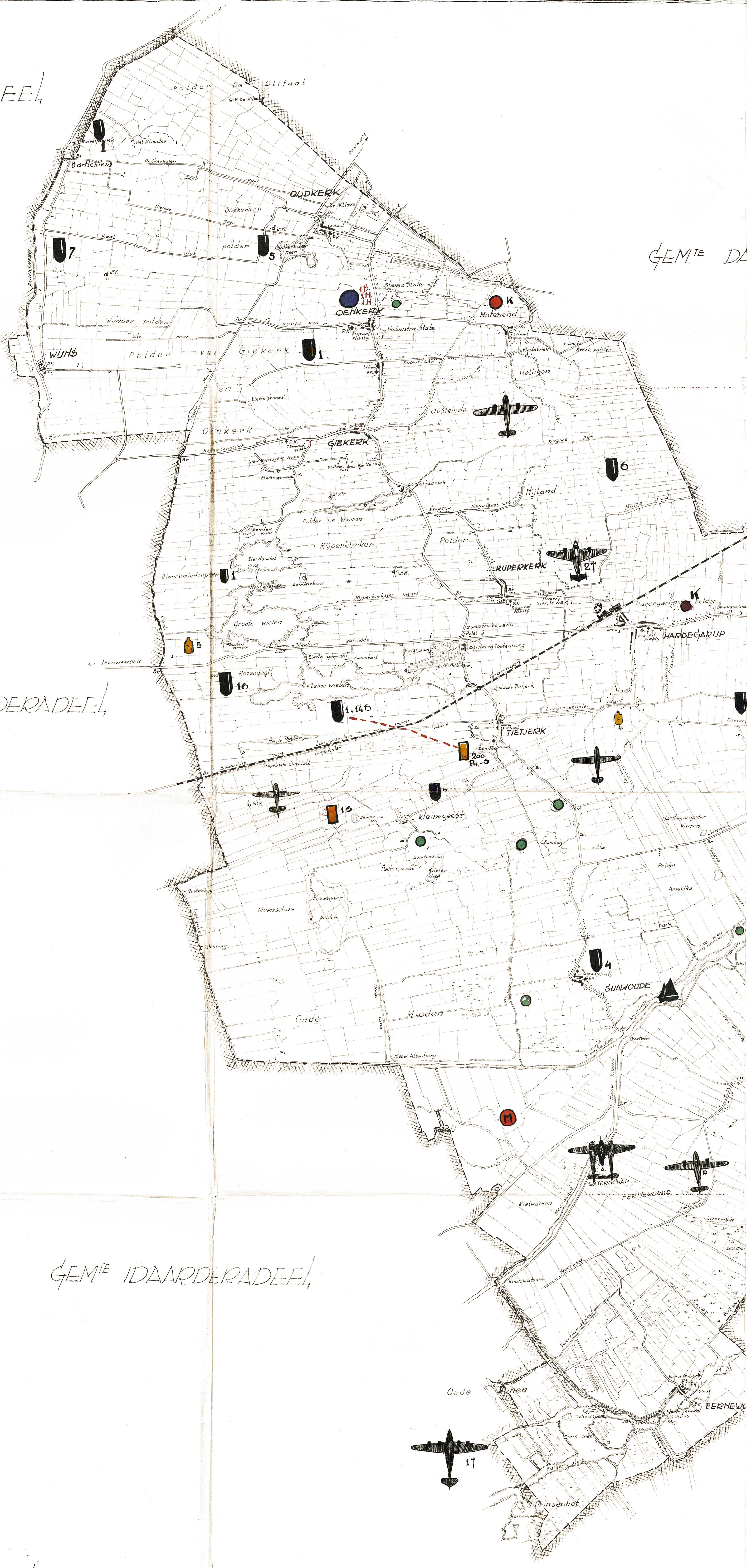
Bijlage 2: Diverse stukken historie

GEM. FERWERDERADEEL

GEM. DA

GEM. LEEUWARDERADEEL

GEM. IDAARDERADEEL

GEMEENTE TIETJERKSTERADEEL

Gem. exemplaar - 1.053.1
oorlogsgebed.
sch. 1:25.000

Gemeente Tytsjerksteradiel
ARCHIEF VAN DE GEMEENTE-
SECRETARIE (1915-1948)

inventarisnummer **1012**

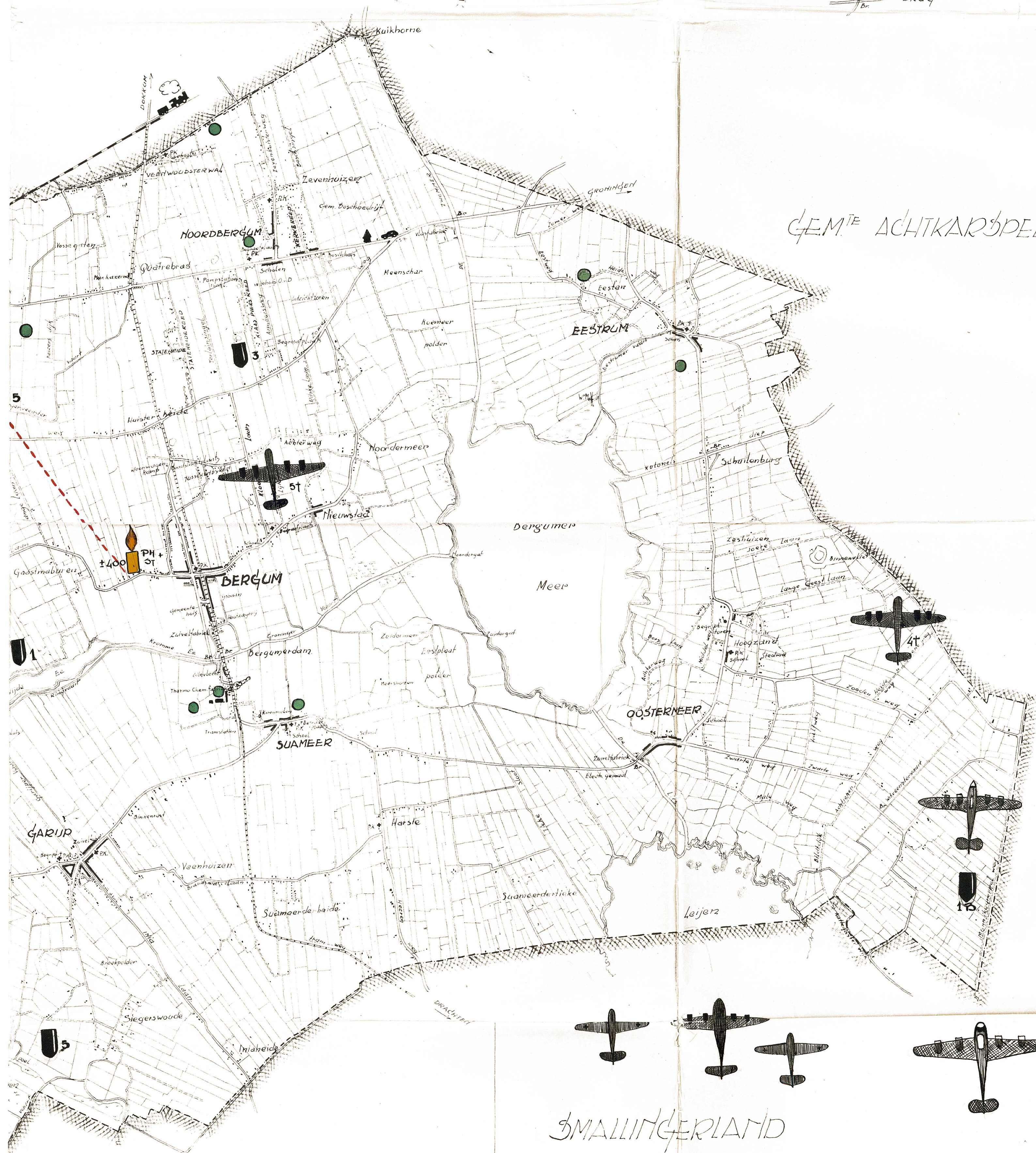

VERKLARING

14B. BRISANTBOM + 14 BLINGANGERS.	VERHARDE WEGEN
BRANDBOM	ONVERN. EN PADEN
BRAND, veroorzaakt door BRANDBOM	PLASSEN EN MEREN
PHOSPHORWESJE	VAARTEN, KANALEN
MUNITIE	SPOORLIJN
BENZINEANK	TRAMWEG
SCHADE door KABELBALLON.	PROTESTANTSCHE KERK
1B. 1 Brisantbom (blinganger)	WATERMOLEN
1M. 2 Mitrailleurlozen	KORENMOLEN
1H. 1 Vliegtuigscherm	MOERAS EN VEENGEBIEDEN
	BOSCH
	BEGRAAFPLAATSEN
	GEMEENTE GRENZEN
	BEBOUWING
	BRUG

MTUMADEEL

GEME. ACHTKARDEPELEN

SMALLINGERLAND

BUREAU GEMEENTEWERKEN
TIETJERKSTERADEEL
BERGUM, DEC. 1943 GET. *ph. Groot*

ko

Heslinga, Adrian

Van: Schelte de Beer <SdeBeer@t-diel.nl>
Verzonden: woensdag 25 november 2015 17:55
Aan: Heslinga, Adrian
Onderwerp: S2015-27090: informatieverzoek betr. explosieven Van Sminiaweg
Bijlagen: Onderzoek explosieven.docx

Ons kenmerk : S2015-27090
Dossier : Z2015-10156
Onderwerp : informatieverzoek betr. explosieven Van Sminiaweg

Beste heer Heslinga,

De gemeente heeft inderdaad informatie m.b.t. luchtgevechten tijdens de Tweede Wereldoorlog in de buurt van Aldtsjerk in het Gemeentearchief. Zie de bijlage voor een overzicht. De volgende inventarisnummers bevatten informatie die mogelijk voor u interessant kan zijn. Het gaat om de volgende zaken:
18 aug. 1941: niet ontplofte bom in een weiland gelegen te Bartlehiem, nabij Aldtsjerk. Later tot ontploffing gebracht (inv.nr. 1011).
06 juni 1943: Duits vliegtuig neergestort in een perceel hooiland te Mûnein (inv.nr. 1681).
03 febr. 1944: vondst benzinetank van vliegtuig, gevonden in de omgeving van de 'Achterweg' (Mûnein) (inv.nr. 1681).
29 juli 1944: het neerkomen van een brisantbom, 2 mitrailleurslopen en een vliegeniershelm ten noordwesten van Oentsjerk (inv.nrs. 1012 en 1681).

De kaart onder inventarisnummer 1012 vermeldt ook nog het neerkomen van 5 brisantbommen op een perceel ten westen van het Oudkerkermeer.

Ik hoop dat dit voor u voldoende is. Desgewenst kunt u de voor u van belang zijnde rapportages uit de inventarisnummers 1011 en 1681 in kopievorm ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Schelte de Beer,
gemeente Tytsjerksteradiel
tel. (0511) 460 523
email: sdebeer@t-diel.nl

[Tytsjerksteradiel giet foar duorsumens. Tinke jo om it miljeu foardat jo dit berjocht útprinte?](#)

[Tytsjerksteradiel gaat voor duurzaamheid. Denkt u aan het milieu voordat u dit bericht print?](#)

bezoekadres:

Raadhuisweg 7
9251 GH Burgum

postadres:

Postbus 3
9250 AA Burgum

telefoon:

14 0511

fax:

(0511) 460 861

e-mail:

gemeente@t-diel.nl

internetadres:

www.t-diel.nl

Dit e-mail bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde en is een persoonlijke uiting van de auteur ervan. Openbaarmaking, verspreiding en/of gebruik van de inhoud van dit bericht aan/door derden is verboden. De gemeente Tytsjerksteradiel staat niet in voor een correcte, tijdige overbrenging van dit bericht.